

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

УДК 42

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Вовк І.Р., Федак С.А.

У статті розглянуто інноваційні методи навчання англійської мови. Запропоновано напрямки та способи їх запровадження у вищій школі. Проаналізовано роль інноваційних засобів у підвищенні мовної компетенції студентів.

Ключові слова: інноваційний метод, навчання, вища школа, навички, мовна компетенція.

В статье рассмотрены инновационные методы преподавания английского языка. Предложены направления и способы их внедрения в высшей школе. Проанализирована роль инновационных средств в повышении языковой компетенции студентов.

Ключевые слова: инновационный метод, преподавание, высшая школа, навыки, языковая компетенция.

The article deals with the innovative methods of teaching English. The ways and means of their use are brought forward. The role of the innovative methods in improving the language competence of university students is analyzed.

Key words: innovative method, teaching, higher education, skills, language competence.

У сучасному світі зростає значення освіти як важливого фактора формування нової якості економіки й суспільства в цілому. Освітня політика будь-якої держави, відображаючи загальнонаціональні інтереси у сфері освіти, повинна, разом із тим, враховувати тенденції світового розвитку.

Сучасна світова спільнота ставить перед усіма типами навчальних закладів завдання підготовки кваліфікованих спеціалістів, які володіють певною категорією знань, що будуть спрямовані на благо власної країни.

Усе це позиціонує перед системою освіти, сучасною педагогікою особливо важливу мету – виховати і підготувати нове покоління, яке здатне активно включитися в якісно новий етап розвитку суспільства, пов'язаний зі стрімким науково-технічним прогресом.

Оволодіння, як мінімум, однією іноземною мовою у наш час стає невід'ємною вимогою до професійної компетенції спеціаліста. Розширення і якісна зміна характеру міжнародних зв'язків, інтернаціоналізація усіх сфер політичного та економічного життя країни робить іноземні мови реально затребуваними.

Безумовна перевага у вивченні іноземних мов, як свідчать дані статистики, належить англійській

мові. І факти свідчать про те, що її популярність з кожним роком лише збільшується.

Цілком очевидно, що система навчання іноземних мов, яка склалася у ХХ ст., уже не може повною мірою забезпечити запити сучасного життя. У багатьох освітніх закладах країни апробуються різні педагогічні стратегії і технології вивчення цього предмета. І що більше альтернативних методичних рішень, то результативнішим буде пошук нових шляхів підвищення якості та ефективності навчання іноземної мови.

У Національній доктрині розвитку освіти йдеться про те, що пріоритетними напрямами державної політики щодо розвитку освіти є:

- особистісна орієнтація освіти;
- формування національних і загальнолюдських цінностей; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій;
- інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів" [5].

Навчальний процес формується як максимально наближений до реального процесу спілкування. Розширення мовних кордонів зумовлює потребу

у висококваліфікованих, комунікабельних спеціалістах. Отже, методичним змістом сучасного уроку іноземної мови має бути комунікативність.

У процесі навчання за комунікативним методом студенти набувають комунікативної компетенції – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації.

Поняття комунікативної компетенції ввійшло у науковий обіг у 1972 р. завдяки американському лінгвісту Д.Хаймзу [8, с. 56]; теорія комунікативної компетенції Д.Хаймза спрямована на визначення того, що має знати мовець, аби бути компетентним у спілкуванні. На наш погляд, важливим чинником у ній є наголошення на необхідності у навчанні мови зосереджуватися на комунікативних уміннях більше, ніж на знаннях граматичних структур.

М.Халідей розглядав комунікативну компетенцію як функціональну основу використання мови, тобто відповідно до певних функцій. Досліджуючи проблему навчання дітей іноземної мови, він описав 7 основних функцій комунікативної компетенції: інструментальну, регулятивну, інтерактивну, персональну, евристичну, репрезентативну та функцію уяви [7, с. 137].

Д.А.Вілкінз запропонував вважати функціональну, або комунікативну, компетенцію мови за таку, що слугує основою для створення комунікативно спрямованих програм для навчання мови. Ці програми, на його думку, мають включати в себе такі поняття, які учневі потрібно знати та використовувати. В основі навчання мови повинно лежати знання значень, а не граматики та лексики. Він описав два типи значень: основні категорії (час, якість, частота, місце знаходження, послідовність) та категорії комунікативної функції (відповідь, скарга, пропозиція, відмова).

У сучасних дослідженнях пропонуються різні визначення комунікативної компетенції: в одних – це рівень сформованості міжособистісного досвіду, необхідного індивіду, щоб у межах власних здібностей та соціального статусу успішно функціонувати у певному суспільстві (Т.О.Вольфовська); в інших – це спроможність людини здійснювати спілкування як складну багатокомпонентну динамічну цілісну мовленнєву діяльність, на характер якої можуть впливати різноманітні фактори (О.П.Петрашук); або як здатність координувати взаємодію окремих її компонентів задля забезпечення ефективності та результативності комунікації (В.М.Топалова). Ознайомившись із науковою літературою та проаналізувавши вищенаведені й деякі інші твердження, ми можемо сформулювати власне розуміння цього поняття стосовно володіння іноземною мовою. Комунікативну компетенцію ми розуміємо як здатність людини розуміти та відтворювати іноземну мову відповідно до різноманітних цілей та специфіки ситуації спілкування. З цих позицій для мовленнєвого спілкування недостатньо лише знати систему мови на всіх її рівнях, володіти правилами побудови речень відповідно до граматичних норм, але й необхідно здійснювати адекватний вплив на співрозмовника і відповідно до цього вживати мовленнєві конструкції. Отже, комунікативна компетенція – це індивідуальна динамічна категорія, що поєднує в собі мову і мовлення.

Наведемо для прикладу запропоновану М.Кенелом та М.Свейном структуру комунікативної компетенції, що складається з чотирьох компонентів:

- дискурсивна компетенція – здатність поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різноманітні синтаксичні та семантичні засоби когезії;

- соціолінгвістична компетенція – здатність розуміти і продукувати словосполучення та речення з такою формою та таким значенням, які відповідають певному соціолінгвістичному контексту ілюктивного акту комунікації; (ілюктивний акт – втілення у висловлюванні, породжуваному в ході мовлення, певної комунікативної мети; цілеспрямованість; функція впливу на співрозмовника [6, с. 15].

- стратегічна компетенція – здатність ефективно брати участь у спілкуванні, обираючи для цього правильну стратегію дискурсу, якщо комунікації загрожує розрив через шум, недостатню компетенцію та ін., а також адекватну стратегію для підвищення ефективності комунікації;

- лінгвістична компетенція – здатність розуміти та продукувати вивчені або аналогічні їм висловлювання, а також потенційна здатність розуміти нові, невивчені висловлювання.

Зазначимо, що з-поміж ряду запропонованих зарубіжними дослідниками (M.Canale, G.Caspar, R.Clifford, K.Faersh, M.Halliday, G.Manby, S.Savignon, M.Swain, G.Widowson) моделей ця видається нам такою, яка найкраще відображає суть проблеми.

Для досягнення комунікативної компетенції – комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань, навичок і вмінь, – викладач іноземної мови використовує новітні методи навчання, що поєднують комунікативні та пізнавальні цілі. Інноваційні методи навчання іноземних мов, які базуються на гуманістичному підході, спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створюють передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах. Основними принципами сучасних методів є: рух від цілого до окремого, орієнтація занять на учня (learner-centered lessons), цілеспрямованість та змістовність занять, їх спрямованість на досягнення соціальної взаємодії за наявності віри у викладача в успіх своїх учнів, інтеграція мови та засвоєння її за допомогою знань з інших галузей наук. Існують різні варіанти цього напряму в сучасній методиці, які мають різні назви – “Whole Language Content Approach”, “Cognitive Approach”, “Content-Based ESL Program”, “Cognitive Academic Language Approach”, “Co-operative Learning”, “Interactive training” [2, с. 10].

Студенти навчаються спілкування у процесі самого спілкування на заняттях. Відповідно усі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією (information gap, choice, feedback). Використання автентичних матеріалів є найважливішою характеристикою комунікативного підходу. З самого початку учні мають засвоїти чотири види мовленнєвої діяльності на понадфразовому і

текстовому рівню при максимальному використанні іноземної і обмеженому – рідної мови. Оцінюється не лише правильність, а й швидкість говоріння й читання.

Розрізняють чотири види мовленнєвої діяльності: два з них утворюють текст – говоріння, письмо, а інші – слухання (аудіювання) і читання – здійснюють сприйняття. Такі складові системи нашого “мовного існування”, при цьому їхній розподіл у потоці життя нерівномірний: найменше ми пишемо (якщо це не пов’язано з професійною діяльністю), найбільше слухаємо чи говоримо (це залежить від особистісних якостей людини). Відповідно, більше уваги має приділятися саме розвитку уваги, вмінню слухати тексти іноземною мовою і вмінню правильно висловлюватися цією мовою.

Відповідно, доречною буде реалізація цих умінь за допомогою інноваційних технологій.

Інноваційні технології передбачають:

1) інтерактивні методи викладання – відмову від авторитарного стилю викладання; орієнтацію на особисті якості студента; розвиток таких форм навчання, як діалог та полілог; розуміння іншомовної комунікації як спонукання партнера до діяльності мовленнєвої та немовленнєвої порядку; розгляд знань як сукупності навичок, що актуалізуються у системі діяльності студента; розвиток зацікавленості студентів у здобутті знань; оцінювання; самооцінювання;

2) використання технічних засобів навчання (комп’ютерних та мультимедійних, мережі Internet) для самоудосконалення, контролю знань, зберігання і використання навчальних матеріалів (планів занять, граматичних довідників, словників різних типів тощо).

Комунікативно-пізнавальні завдання можна розв’язати за допомогою інтерактивного методу інтерактивної педагогіки.

Термін “інтерактивна” педагогіка відносно новий, його ввів у 1975 р. німецький дослідник Ганц Фріц. Лінгвістичне тлумачення, відображене в іншомовних словниках, свідчить, що поняття “інтерактивність” прийшло до нас з англійської мови, де “inter” – взаємо-, “act” – діяти, отже, його можна пояснити як взаємодію учнів. Інтерактивним є метод, завдяки якому учень виконує в процесі навчання активну роль. Навчальний процес відбувається шляхом постійної, активної взаємодії всіх студентів. Викладач і студенти є рівноправними, рівнозначними суб’єктами навчання. Викладач виступає як організатор процесу навчання, консультант. Результатів навчання можна досягнути взаємними зусиллями учасників процесу навчання. Студенти беруть на себе відповідальність за результати навчання [1, с. 54].

Категорію “інтерактивне навчання” можна визначити як: а) взаємодію вчителя і учня в процесі спілкування; б) навчання з метою вирішення лінгвістичних і комунікативних завдань. Інтерактивна діяльність включає організацію і розвиток діалогічного мовлення, спрямованих на взаєморозуміння, взаємодію, вирішення проблем, важливих для кожного із учасників навчального процесу.

У системі інтерактивного навчання виділяють такі основні принципи методики співробітництва:

1) позитивна взаємозалежність – група досягає успіху за умови гарного виконання завдань кожним студентом;

2) індивідуальна відповідальність – працюючи в групі, кожен студент виконує своє завдання, відмінне від інших;

3) однакова участь – кожному студенту надається однаковий за обсягом час для ведення бесіди або завершення завдання;

4) одночасна взаємодія – коли всі студенти залучені до роботи [3, с. 57].

У процесі спілкування студенти навчаються:

- розв’язувати складні завдання на основі аналізу обставин і відповідної інформації;

- висловлювати альтернативні думки;

- приймати виважені рішення;

- спілкування з різними людьми;

- брати участь у дискусіях.

Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. У практиці виявили досить високу ефективність такі форми роботи, як індивідуальна, парна, групова і робота в команді.

Найбільш ефективні форми парної і групової роботи:

- внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles);

- мозковий шторм (brain storm);

- читання зигзагом (jigsaw reading);

- обмін думками (think-pair-share);

- парні інтерв’ю (pair-interviews) та інші [3, с. 56].

У процесі виконання цих робіт учні вчаться аналізувати, формувати і висловлювати власні думки, приймати складні рішення. Ці форми роботи сприяють розширенню їхніх знань і вмінь.

Проаналізувавши роботи О.В.Зубенко, С.О.Медведевої, ми можемо виділити такі переваги інтерактивного навчання:

1) встановлення дружньої атмосфери і взаємозв’язків між учасниками спілкування;

2) отримання учнями можливості бути більш незалежними і впевненими в собі;

3) заохочення викладачем учнів до співпраці;

4) отримання учнями можливості подолати страх мовного бар’єру;

5) нівелювання авторитарної позиції викладача;

6) залученість до роботи кожного учня;

7) допомога слабшим учням;

8) постійне й активне використання раніше набутого досвіду [4].

Можемо зробити висновок, що навчання іноземних мов буде ефективним при відмові викладача від авторитарного методу викладання і при максимальному використанні методів інтерактивної педагогіки. Лише за таких умов можливе розкриття творчого потенціалу студентів, результативне формування їхньої комунікативної компетенції, формування свідомості сучасного громадянина України та світу.

Література

1. Амірагова Н. С. Впровадження інтерактивних технологій у процесі навчання іноземних мов / Н. С. Амірагова // Використання інтерактивних методів при викладанні мови та літератури у середніх та вищих

навчальних закладах : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. – Євпаторія : РВНЗ Кримський гуманітарний університет, 2009. – С. 54–57.

2. Баев Б. Ф. Психология внутренней речи : автореф. дис. д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 / ЛГПИ ; Баев Б. Ф. – Л., 1967. – 32 с.

3. Глушок Л. М. Застосування інтерактивних методів при викладанні англійської мови у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії / Л. М. Глушок // Педагогічний дискурс. – 2010. – Серпень. – С. 56–59.

4. Зубенко О. В. Інтерактивні технології навчання при вивченні іноземних мов в технічному ВНЗ. Вінницький національний технічний університет (м. Вінниця, Україна) / О. В. Зубенко, С. О. Медведєва // Гуманізм та освіта : міжнародна науково-практична конференція. Електронне наукове видання матеріалів конференції.

5. Національна доктрина розвитку освіти : Указ президента України від 17.04.2002 № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрану.

6. Топалова В. М. Формирование социокультурной компетенции студентов технического вуза (на материале английского языка) : дисс. ... канд. пед. наук / Топалова В. М. – К., 1998. – 168 с.

7. Halliday M.A.K. The users and use of language. Readings in the sociology of language / M. A. K. Halliday, A. McIntosh, P. Strevens ; edited by J. Fishman. – The Hague : Mouton, 1970. – P. 136–169.

8. Hymes D. H. On communicative competence / D. H. Hymes. – Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1971. – 213 p.